

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Zeszyty Naukowe
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie

PROBLEMY
ROLNICTWA
ŚWIĄTOWEGO

Tom 16 (XXXI)
Zeszyt 3

Wydawnictwo SGGW
Warszawa 2016

Marian Woźniak¹
Politechnika Rzeszowska

Zasoby naturalne obszarów wiejskich jako determinanty ich rozwoju ekonomicznego

The natural resources of rural areas as determinants of their economic development

Synopsis. W dobie globalizacji coraz częściej dostrzega się potrzebę ochrony kurczących się zasobów naturalnych Ziemi, służących produkcji dóbr ekonomicznych. W artykule przyjęto, że głównymi zasobami obszarów wiejskich jest gleba i jej otoczenie jako producent płodów rolnych oraz klimat i krajobraz, nad użytkowaniem których czuwa człowiek. Celem pracy jest ukazanie zasobów naturalnych obszarów wiejskich na świecie oraz w Polsce, jako podstawowego czynnika determinującego ich rozwój ekonomiczny. Praca przedstawia analizę badanego problemu, opartą na przeglądzie światowej literatury oraz wynikach badań własnych, zrealizowanych wśród mieszkańców gmin wiejskich województwa podkarpackiego. W pracy pozytywnie zweryfikowano hipotezę badawczą, że najlepszą formą ochrony zasobów naturalnych obszarów wiejskich jest koncepcja zielonej gospodarki, oparta na bezpiecznym ekologicznie rolnictwie oraz świadomości środowiskowej wszystkich mieszkańców wsi.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, zasoby naturalne, rolnictwo, różnorodność biologiczna

Abstract. In the era of globalization the need to protect the dwindling natural resources of the Earth, aimed at the production of economic good is increasingly recognized. The article assumes that the main resource of rural areas is the soil and the environment as a producer of crops and climate and landscape and the use of them is under the control of the people. The aim of this study is to show the natural resources of rural areas in the world and in Poland, as a basic factor of economic development. The paper presents an analysis of a given problem, based on a review of the world literature and the results of own research, carried out among the inhabitants of rural communities in Podkarpackie Region. The work positively verified research hypothesis which assumes that the best form of protection of natural resources in rural areas is the concept of the green economy, based on ecologically safe agriculture and environmental awareness of all the inhabitants of the rural areas.

Keywords: rural areas, natural resources, agriculture, biodiversity

Wstęp

Zasoby wytwórcze od zawsze były podstawową siłą sprawczą działalności człowieka. Już w 1910 roku G. Pichota nazwał je zasobami naturalnymi, do których zaliczył pięć niezbędnych do prosperowania cywilizacji ludzkiej, a mianowicie: drzewo, wodę, węgiel, żelazo i produkty rolnicze. Z. Jakubczyk pod pojęciem zasobów naturalnych rozumie bogactwa naturalne, siły przyrody oraz walory środowiska (Pichota, 1910, za: Jakubczyk, 2002).

---

¹ dr inż., Katedra Ekonomii, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska ul. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów, e-mail: mwozniak@prz.edu.pl

W artykule przyjęto, że głównymi zasobami obszarów wiejskich w Polsce są: gleba w interpretacji produkcji płodów rolnych, lasy jako źródło drewna, woda niezbędna do życia wszystkich istot żywych, przyroda, powietrze, klimat i krajobraz. Pamiętając jednak, że nad tymi wszystkimi czynnikami czuwa człowiek, który jednocześnie, poprzez dewastacyjną gospodarkę wobec środowiska naturalnego jest wielkim zagrożeniem dla obecnej oraz przyszłych cywilizacji. Apokaliptyczna wizja przyszłości świata wymusiła potrzebę poszukiwania nowych form gospodarowania zasobami naturalnymi, nastawionych na rozwój społeczno-gospodarczy uwzględniający potrzeby współczesnego, ale także przyszłych pokoleń i korzystanie z dobrodziejstw i różnorodności środowiska naturalnego (Lewicki, 2005).

Według I. Chojnackiego to co dziś nazywamy rozwojem, w znacznym stopniu odbiega od światowych celów rozwoju zrównoważonego. Jest tak dlatego, że bez „specyficznego księgowania” zasobów naturalnych, deficyt ekologiczny Ziemi ciągle się pogłębia (Europa..., 2007).

Ochrona zasobów naturalnych Ziemi to jeden z głównych priorytetów polityki każdego państwa, która w szczególności dotyczy odpowiedniego procesu produkcji płodów rolnych, ochrony zasobów oraz zachowania najcenniejszych krajobrazów i wartości przyrodniczych. Aspekt ten znajduje także swój wyraz w polityce krajów najbardziej rozwiniętych gospodarczo, jak Chiny i Rosja. W obu tych krajach intensywnie rozwijają się prace nad ochroną środowiska. Rząd chiński wprowadza szereg środków w celu zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska naturalnego, a kwestia ta stała się „podstawową polityką państwa” (Ochrona, 2003). Podobna sytuacja występuje w Rosji, gdzie władze szczerą się, że przykładowo obniżyły wydalanie gazów cieplarnianych aż o 40%, podczas, gdy UE zaleciła do 2020 roku ograniczenie emisji o 20%. Jednak, jak oceniają naukowcy, wynikało to głównie z faktu zmniejszonej, po upadku ZSRR, produkcji przemysłowej, a nie troski o ochronę środowiska (Rosochowicz, 2009).

Rozpatrując obecną panoramę współczesnego świata, konieczne wydaje się podkreślenie roli kościoła katolickiego, jaką wywiera na przeciwstawianie się kryzysom ekologicznym. Już Paweł VI akcentował nierozdzielczość człowieka i przyrody, a do problemów ekologii odnosił się dostrzegając dramatyczną sytuację człowieka będącą konsekwencją jego działalności wskutek nierozważnego wykorzystania przyrody i zasobów środowiska naturalnego. Jan Paweł II podkreślał, że „człowiek zdaje się często nie dostrzegać innych znaczeń swego naturalnego środowiska, jak tylko te, które służą celom doraźnego zużycia”, zachęcał do globalnego „nawrócenia ekologicznego”. Człowiek uznaje, że w mniejszym lub większym stopniu, bez konsekwencji przyczynia się do małych katastrof ekologicznych. Interpretuje zbrodnię przeciw naturze jako zbrodnię przeciw nam samym i matce Ziemi (Ojciec, 2015).

Gospodarka zasobami naturalnymi obszarów wiejskich na świecie

Rolnictwo zostało uznane za jedną z działalności człowieka wywierających dużą presję na środowisko, a intensywna działalność rolników wpływa negatywnie głównie poprzez:

- zanieczyszczenie wód i środowiska gruntowo-wodnego przez nadmierne stosowanie nawozów mineralnych,
- zanieczyszczenie gleb i wód chemicznymi środkami ochrony,

- nieprawidłową gospodarkę ściekową w gospodarstwie,
- ograniczenie żyzności gleby oraz jej degradację poprzez nadmierne wykorzystanie środków chemicznych,
- emisję do atmosfery związków szkodliwych i gazów cieplarnianych pochodzących z prowadzonej produkcji w gospodarstwie rolnym,
- przekształcanie krajobrazu rolnego (Ochrona..., 2010).

Jak akcentują D. Giovannucci i inni autorzy, należy sprostać wymaganiom naświetlającym nowy kierunek rolnictwa oparty na fakcie, że rolnictwo zmierza się obecnie z globalnymi czynnikami wpływającymi na wyraźnie widoczny aspekt kurczenia się zasobów naturalnych wytwarzających żywność, jak gleba, woda czy energia (Giovannucci, Scher, Nierebeng, 2012). Rolnictwo powinno sprostać wymaganiom czasu, polegającym na „zrównoważonej intensyfikacji” czy „zielonej rewolucji”, której zadaniem jest sprawiedliwie korzystanie z posiadanych zasobów naturalnych w procesie zarządzania zasobami ziemi i gleby w produkcji żywności (Drygas i Nurzyńska, 2015). Istotny wkład w ochronę kurczących się zasobów naturalnych ma także nauka polska, która w 2011 roku, z inicjatywy profesora J. Wilkina, wprowadziła w życie zapisy Deklaracji Warszawskiej, nawiązujące do troski o kurczące się zasoby naturalne z jednoczesnym wzrostem wydajności w rolnictwie. W deklaracji tej zaznaczono, że zrównoważona intensyfikacja oznacza „podniesienie wydajności produkcji przy jednoczesnym minimalizowaniu i ograniczeniu negatywnego wpływu na środowisko naturalne” (Wilkin, 2011).

Działalność rolna na świecie powinna być podporządkowana zasadzie trwałości, podkreślającej, że działania człowieka na Ziemi podporządkowane winny być zasadzie społecznie akceptowalnego bezpieczeństwa ekologicznego (Majewski, 2008). Dlatego bardzo ważna jest, jak akcentuje W. Poczta, tak zwana „przyjazność do działalności dla środowiska naturalnego (Poczta, 2015).

W celach strategicznych Unia Europejska zwraca szczególną uwagę na promowanie dostosowania się do zmian klimatycznych i ochronę środowiska naturalnego, a także wspieranie efektywności wykorzystania zasobów. Unie stwierdza także, że zachowanie walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego może być bezpośrednio związane z rozwojem społeczno-gospodarczym regionu (Obszary..., 2013).

Ważnym dokumentem w zakresie środowiska zjednoczonej Europy jest Jednolity Akt Europejski, a później Traktat z Maastricht. W dokumentach tych wyraźnie zaakcentowano, że główne cele środowiskowe dotyczą zachowania, ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego oraz racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych (Bartman, 2000).

Według Światowej Unii Ochrony Przyrody IUCN współczesnymi zagrożeniami dla środowiska na obszarach wiejskich są przede wszystkim:

- rolnictwo, poprzez nadmierną eksploatację terenów,
- nadmierne pozyskiwanie drewna i nadmierna eksploatacja wód,
- nierozważna gospodarka turystyczna,
- błędne zarządzanie obszarami wiejskimi, doprowadzające do osuszania bagien i erozji gleby,
- bezpośrednia eksploatacja zasobów przyrodniczych dla celów handlu czy hobby,
- kłusownictwo,
- inwazja gatunków obcych,
- zanieczyszczenia atmosfery i wody,
- kataklizmy klimatyczne, jak susze czy powodzie (Hilton-Taylor, 2000).

Istotny wpływ na specyfikę zarządzania obszarami wiejskimi ma koncepcja zielonej gospodarki, rozumianej jako polityka prowadzenia działalności, w której gospodarka i polityka dają społeczeństwu możliwość efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych. Poprawia w ten sposób egzystencję człowieka, a zarazem zachowuje wartości systemów przyrodniczych gwarantujących życie człowieka. W efekcie umożliwia efektywniejsze wykorzystanie zasobów naturalnych i zmniejszenie presji na środowisko (Stan..., 2014). Do zielonej gospodarki nawiązuje bezpośrednio polityka UE, która w ochronie środowiska do 2020 r. podkreśla cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energetyki (Strategia..., 2010).

Negatywne oddziaływanie mieszkańca wsi, którego E. Fottorino (1999) nazwał „człowiekiem ziemi”, na środowisko można wyrazić wskaźnikiem „śladu ekologicznego”, oceniającego zapotrzebowanie na zasoby naturalne biosfery w hektarach powierzchni lądu i morza, które wykorzystujemy do konsumpcji oraz absorpcji naszych zanieczyszczeń (Global..., 2013). „Ślad ekologiczny” Polski został wyliczony na poziomie 4,3 tzw. globalnych hektarów na osobę, co oznacza, że jest on mniejszy od średniego wskaźnika dla Europy w której wynosi 4,7 gha/osobę i stawia nasz kraj na końcu w rankingu państw UE. W praktyce oznacza to, że Polska wykorzystuje dwukrotnie więcej zasobów niż dostarcza nam środowisko, gdyż zasoby produkcyjne Polski wynoszą 2,1 gha/osobę (Stan..., 2014).

Aktorami ochrony zasobów naturalnych obszarów wiejskich powinni być rolnicy, którzy reagując na zmiany klimatyczne coraz częściej akcentują konieczność nowego spojrzenia na proces produkcji żywności, który jednocześnie stwarza szansę na odnowę ekonomiczną i rolniczą obszarów wiejskich. Rolnicy w dużym stopniu dostrzegają potrzebę wprowadzenia do realiów życia codziennego modelu rolnictwa zrównoważonego, który zdąży do osiągnięcia celów związanych ze zrównoważoną produkcją rolną oraz uodpornienia się na wszelkiego rodzaju zmiany klimatyczne i ich konsekwencje związane z emisją gazów cieplarnianych pochodzących z rolnictwa (Zmagania..., 2014).

W polityce UE duży nacisk kładzie się na ukazanie dbałości o zharmonizowanie sfer: gospodarczej, społecznej i środowiskowej. Dlatego konieczne jest włączenie do aspektów ekonomicznych czynnika środowiskowego, ekologizację produkcji rolnej i ochronę gruntów rolnych. Rolnictwo może być zagrożeniem dla bogactwa naturalnego polskiej wsi w sytuacji przekładania aspektów ekonomicznego zysku nad specyfikę produkcji rolnej. Dlatego konieczne jest stałe podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców wsi. Dostrzega to Wspólna Polityka Rolna UE, która upowszechniając dobre praktyki rolnicze i związane z nimi dopłaty uczestnicy w procesie podnoszenia świadomości ekologicznej rolników oraz zachowanie równowagi środowiskowej i tradycyjnego krajobrazu. Korzyści środowiska przyrodniczego wynikają z odpowiedniego dostosowania nowoczesnych metod produkcji rolnej do ochrony siedlisk i gatunków. Jest to szczególnie istotne, ale wymaga od mieszkańców obszarów wiejskich dialogu i zachowania równowagi pomiędzy koniecznością ochrony środowiska a wzrostem gospodarczo-ekonomicznym. Nie można zatem nie powielać poglądu wielu rolników, że ochrona przyrody nie idzie w parze z rozwojem regionu. Tylko, jak stwierdza A. Bołtromiuk, trzeba wykształcić podejście holistyczne i zintegrowane, łączące wszystkie interesy triady: człowiek-gospodarka-środowisko, ze współpracą społeczności lokalnej i osób odpowiedzialnych za wartości obszarów wiejskich (Bołtromiuk, 2012).

Pozytywnym przykładem ochrony środowiska na wsi jest rolnictwo ekologiczne będące formą gospodarowania równoważącą produkcję roślinną i zwierzęcą, w której wykorzystuje się najwłaściwsze dla środowiska praktyki zachowujące różnicowanie

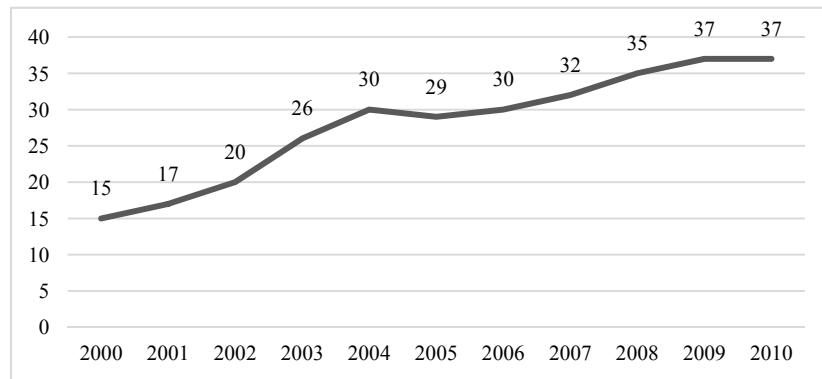
biologiczne, ochronę zasobów naturalnych i innowacje dotyczące sposobów wytwarzania produktów rolnych oraz preferencji jakościowych konsumentów (Rolnictwo..., 2008).

System rolnictwa ekologicznego oparty jest na w dużym stopniu na zasobach środowiskowych obszarów wiejskich, wykorzystujących naturalne procesy realizowane w ramach gospodarstw rolnych (Szymona, 2013).

Rolnictwo ekologiczne jest zdecydowanie najkorzystniej wkomponowaną w zachowanie bioróżnorodności oraz ochronę zasobów naturalnych formą produkcji rolniczej. Wynika to głównie z faktu, że rolnictwo ekologiczne:

- wykorzystuje wieloletni płodozmiar,
- ogranicza wykorzystanie środków ochrony roślin oraz nawozów syntetycznych,
- stosuje całkowity zakaz wykorzystania organizmów modyfikowanych genetycznie,
- do produkcji wykorzystuje zasoby własne gospodarstwa,
- odpowiednio dobiera rośliny i zwierzęta do produkcji,
- realizuje produkcję opartą o własne pastwiska (Stankiewicz, 2009).

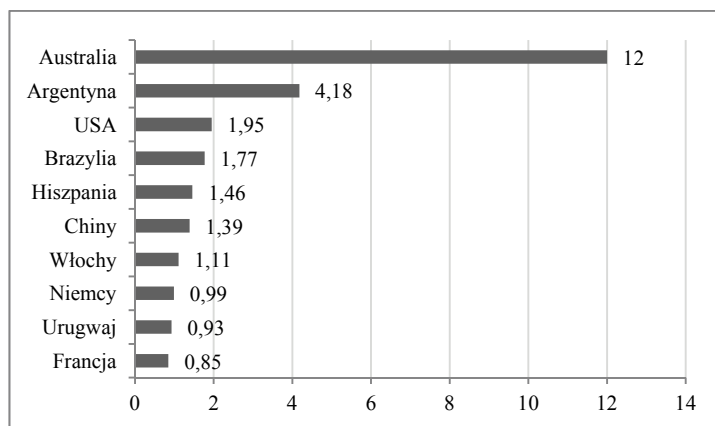
Uprawy ekologiczne na świecie zajmowały w 2010 r. powierzchnię 37 mln hektarów, z czego około 30% znajdowało się w Australii. Powierzchnie upraw ekologicznych na świecie przedstawiają rysunki 1 i 2.

Rys. 1. Wzrost powierzchni gruntów rolnych użytkowanych ekologicznie na świecie w latach 2000-2010 (w mln ha)

Fig. 1. The increase in the surface of agricultural land used organically in the World in 2000-2010 (in million hectares)

Źródło: Willer, 2012.

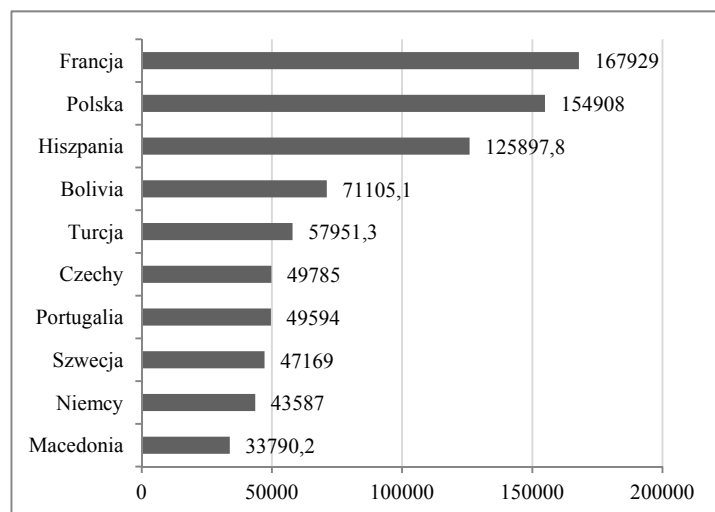

Rys. 2. Kraje o najbardziej ekologicznym rolnictwie świata w roku 2010 r.

Fig. 2. Countries with the ecological agriculture of the World in the year 2010 (in million hectares)

Źródło: Willer, 2012.

Polska w roku 2010 znalazła się zaraz po Francji wśród krajów świata, które odnotowały największy przyrost w powierzchni przeznaczony pod uprawy ekologiczne.

Rys. 3. Kraje o największym wzroście powierzchni upraw ekologicznych w 2010 r. (w hektarach)

Fig. 3. Countries with the highest increase of organic agricultural land 2009-2010 (in hectares)

Źródło: Willer, 2012.

Większą dbałość o środowisko obszarów wiejskich dostrzegamy w systematycznie zwiększającej się powierzchni użytków ekologicznych w Polsce, która w latach 2003-2013 wzrosła jedenastokrotnie, osiągając powierzchnię około 670 tys. ha. Powierzchnię upraw ekologicznych w Polsce i woj. podkarpackim w roku 2010 przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Powierzchnia upraw ekologicznych w programach środowiskowych

Table 1. Area of organic farming in environment programs

Rodzaj upraw	Polska (w ha)	Podkarpacie	
		Powierzchnia (w ha)	Udział w stosunku do kraju (w %)
Uprawy rolnicze	225184,2	8800,3	3,91
Trwałe użytki zielone	184781,7	17074,7	9,24
Warzywa (w tym ziemniaki)	3395,9	247,6	7,29
Uprawy sadownicze	67312,8	2460,6	3,66
Zielarskie	182,9	0,6	0,34

Źródło: Dziadek, 2012.

Woj. podkarpackie posiada istotny udział w ogólnej powierzchni upraw ekologicznych w kraju, szczególnie w zakresie trwałych użytków zielonych oraz warzyw i ziemniaków.

Zasoby naturalne Polski, Europy i świata przedstawiają wielki potencjał różnorodności biologicznej, który należy odpowiednio chronić przed inwazyjną działalnością człowieka. Od jakości tego potencjału zależy przyszłość nas wszystkich oraz jakość rozwoju społeczno-gospodarczego. Bogactwo różnorodności biologicznej wsi jest w dużym stopniu uzależnione od uwarunkowań historycznych, geograficznych oraz klimatycznych poszczególnych rejonów świata.

Polska ratyfikowała konwencję o różnorodności biologicznej w roku 1996 (Dz. U. z 2002 r. Nr 184, poz. 1532). Jej celem jest ochrona różnorodności biologicznej, zrównoważonego użytkowania jej elementów poprzez zrównoważone użytkowanie i sprawiedliwy podział korzyści, zgodnie z założeniami przyjętymi 22 maja 1992 r. na Szczycie Ziemi w Rio (Fundusz..., 2011). Jest to szczególnie ważne, gdyż FAO podaje, że ponad 60% światowych ekosystemów jest zdegradowanych lub są w niewłaściwy sposób eksploatowane, podobnie jak około 75% różnorodności genetycznej upraw rolnych (Stan..., 2014).

Materiały i metody

Praca przedstawia analizę badanego problemu, opartą na przeglądzie literatury oraz wynikach badań własnych, zrealizowanych w 2011 roku wśród 1130 mieszkańców gmin wiejskich województwa podkarpackiego. Analizę wyników dokonano w podziale na gminy typu miejsko-wiejskie, wiejskie oraz gminy o wysokiej atrakcyjności turystycznej turystycznych. W pracy postawiono hipotezę badawczą, że najlepszą formą ochrony zasobów naturalnych obszarów wiejskich jest koncepcja zielonej gospodarki, oparta na bezpiecznym ekologicznie rolnictwie oraz świadomości środowiskowej wszystkich ich mieszkańców wsi.

Weryfikację hipotez o zróżnicowaniu wariantów opinii na pytanie dotyczące odpowiedzi w zależności od typu gminy, wykonano za pomocą jednoczynnikowej analizy wariancyjnej, gdyż odpowiedzi na pytanie oparte zostały na 5-punktowej skali jakościowej. Weryfikację odpowiedzi testowano testem Fishera-Snedecora, a dalszą analizę – *post-hoc* – wykonywano testem NIR Tukeya.

W badaniach pojęcia wieś – obszary wiejskie, uznawane są jako synonimy nie różniące się znaczeniowo, a za obszary te uznano zgodnie z nomenklaturą urzędu statystycznego tereny leżące poza granicami administracyjnymi miast.

Celem pracy jest przedstawienie zasobów naturalnych obszarów wiejskich jako podstawowego czynnika wpływającego na ich rozwój ekonomiczny.

Wyniki badań przedstawiające ocenę środowiska naturalnego w opinii mieszkańców obszarów wiejskich województwa podkarpackiego

Województwo podkarpackie zajmuje południowo-wschodnią część Polski, stanowiąc 5,5% powierzchni kraju oraz 0,4% obszaru UE. Środowisko geograficzne województwa w dużym stopniu tworzy łańcuch górski Karpat z krainami fizjograficznymi zróżnicowanymi w ujęciu budowy geologicznej oraz ukształtowaniem tereny. Województwo charakteryzuje klimat przejściowy charakterystyczny dla strefy klimatu morskiego Europy północno-zachodniej i wschodnioeuropejskiego klimatu kontynentalnego. Województwo jest regionem o charakterze rolno-przemysłowym, a użytki rolne stanowią 53,9% powierzchni ogólnej województwa. Rozdrobnione i małe obszarowo gospodarstwa rolne sprzyjają zachowaniu bogatej różnorodności biologicznej, a jednocześnie idealnie nadają się do prowadzenia gospodarstw ekologicznych. Lasy zajmowały w 2010 r. 37,4% powierzchni województwa. Wszelkiego rodzaju formy ochrony przyrody zajmują 44,5% powierzchni województwa, na co składają się 2 parki narodowe, 94 rezerваты przyrody, 10 parków krajobrazowych, 13 obszarów chronionego krajobrazu, 62 obszary Natura 2000 oraz liczne pomniki przyrody i użytki ekologiczne. Różnorodność biologiczna jest reprezentowana między innymi przez 50 gatunków roślin objętych ochroną i wpisanych do Polskiej czerwonej księgi roślin, w tym 14 występuje wyłącznie w województwie podkarpackim oraz ponad 60 gatunków kręgowców i ponad 50 gatunków bezkręgowców.

Wyniki badań ankietowych przedstawiających ocenę działań środowiskowych charakteryzujących postępowanie mieszkańców obszarów wiejskich województwa podkarpackiego na rzecz zachowania wartości zasobów naturalnych w poszczególnych typach gmin województwa podkarpackiego przedstawia tabela 2.

Analiza wariancyjna wykazała brak wpływu gminy na ocenę przedstawionych działań.

Analiza testem NIR pozwala na stwierdzenie, że ocena działań w obszarze pomoc UE w zakresie ochrony przyrodniczo-kulturowej obszarów wiejskich jest istotnie najwyższa wśród respondentów grupy wiekowej 15-18 lat i istotnie najniższa wśród respondentów powyżej 35 lat. Ocena działań w pozostałych obszarach nie zależy także od płci oraz wieku respondenta.

Ocenę stanu środowiska naturalnego polskiej wsi, a także działań mieszkańców województwa podkarpackiego wobec tego środowiska przedstawiono w tabeli 3.

Analiza wariancyjna wykazała istotny statystycznie wpływ typu gminy na ocenę dotyczącą stanu środowiska wsi podkarpackiej. Ocenę najwyższą wystawili mieszkańcy gmin wiejskich, zaś najniższą – gmin miejsko-wiejskich. Ocena stanu środowiska polskiej wsi i samoocena własnego postępowania wobec środowiska nie zależy natomiast od typu gminy.

Ogólna ocena stanu środowiska naturalnego obszarów wiejskich, zarówno w Polsce jak i w woj. podkarpackim plasuje się na poziomie dość niskim, gdyż mieszkańcy wystawili ocenę ponad dostateczną.

Tabela 2. Ocena działań środowiskowych na obszarach wiejskich woj. podkarpackiego w opinii ich mieszkańców
Table 2. Assessment of environmental activities in rural areas of Podkarpacie Region and its inhabitants

Typ gminy	Odpowiedzialność ekologiczna rolników		Świadomość ekologiczna mieszkańców wsi		System rozwoju obszarów chronionych na wsi		Pomoc UE w zakresie ochrony przyrodniczo-kulturowej	
	$\bar{x}$	s_d	$\bar{x}$	s_d	$\bar{x}$	s_d	$\bar{x}$	s_d
Gminy miejsko-wiejskie	2,88	1,00	3,16	1,03	3,37	1,09	2,65	1,05
Gminy wiejskie	2,89	0,95	3,29	0,99	3,38	1,08	2,79	1,04
Gminy o wysokiej atrakcyjności turystycznej	2,98	1,03	3,16	1,04	3,45	1,06	2,72	1,06
F	0,94		0,09		0,49		2,52	
p_{gran}	0,390		0,913		0,616		0,080	

Źródło: obliczenia własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Mieszkańcy gmin miejsko-wiejskich na pierwszym miejscu lokowali przede wszystkim albo cele przyrodnicze, albo cele społeczne. Cele ekonomiczne lokowano najczęściej na drugim lub trzecim miejscu.

W pracy pozytywnie zweryfikowano hipotezę badawczą, że najlepszą formą ochrony zasobów naturalnych obszarów wiejskich Ziemi jest koncepcja zielonej gospodarki, oparta na bezpiecznym ekologicznie rolnictwie oraz świadomości środowiskowej wszystkich mieszkańców wsi.

Tabela 3. Ocena stanu środowiska naturalnego obszarów wiejskich w opinii ich mieszkańców
Table 3. Evaluation of the environment of rural areas, in the opinion of their inhabitants

Typ gminy	Stan środowiska polskiej wsi		Stan środowiska wsi podkarpackiej		Własne postępowanie	
	$\bar{x}$	s_d	$\bar{x}$	s_d	$\bar{x}$	s_d
Gminy miejsko-wiejskie	3,32	0,88	3,33	0,97	3,42	0,93
Gminy wiejskie	3,37	0,81	3,51	0,84	3,45	0,93
Gminy o wysokiej atrakcyjności turystycznej	3,26	0,81	3,38	0,88	3,43	0,88
Wyniki analizy wariancyjnej						
F	1,30		2,82		0,20	
p_{gran}	0,274		0,003		0,819	

Źródło: obliczenia własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Podsumowanie

Zagwarantowanie odpowiedniej jakości środowiska naturalnego jest zabezpieczeniem odpowiedniej jakości życia, wypoczynku i pracy dla dużej części społeczeństwa polskiego, w wymiarze społecznym, ekonomicznym i kulturowym. Musimy pamiętać, że „ekosystemy są naturalnym kapitałem naszej planety”, są naszym miejscem życia, dostarczają energii, pożywienia, wody oraz kształtują klimat, krajobraz i procesy glebotwórcze. W sposób bezpośredni wpływają także na zdrowie każdego człowieka (Stan..., 2014).

Ochrona różnorodności biologicznej, a więc zachowanie naturalnego funkcjonowania ekosystemów, jest obowiązkiem każdego z nas. Niestety, często cele związane z ochroną środowiska i różnorodności biologicznej, pozostają w sprzeczności z celami na płaszczyźnie rozwoju lokalnego (Cobbinah, Black i Thwaites, 2011, 2013). Jednak, jak pokazują wyniki badań autora, cele środowiskowe są ważnym elementem polityki gospodarczej województwa podkarpackiego i Polski, a polskie rolnictwo prosperuje zgodnie z postulatami FAO. Według tych postulatów, zmierza ono w dobrym kierunku, podkreślając przyjazne nastawienie do klimatu i zmian klimatycznych, aby w konsekwencji osiągnąć zrównoważony wzrost wydajności produkcji rolnej oraz ograniczenie emisji gazów cieplarnianych w rolnictwie. Polska, ze swoimi zasobami naturalnymi oraz potencjałem naukowym, powinna odegrać większą rolę w zakresie ochrony różnorodności biologicznej całej Europy. A utrzymanie odpowiedniej jakości środowiska jest jednym z priorytetów polityki zarządzania środowiskiem naturalnym oraz rozwoju obszarów wiejskich.

Duży wkład na wyraźną poprawę jakości środowiska naturalnego ma członkostwo Polski w strukturach Unii Europejskiej, której stabilną pomoc na realizację wspólnej polityki rozwoju obszarów wiejskich dostrzegamy na każdym etapie opracowania i sfinalizowania polityki wewnętrznej Polski.

Literatura

- Bołtromiuk, A. (2012). Rozwój gospodarczy wsi a stan środowiska naturalnego – współzależności, konflikty i oddziaływanie polityki. W: Polska wieś 2012. Raport o stanie wsi, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, 125-148.
- Cobbinah, P., Black, R., Thwaites, R. (2013). Tourism planning in developing countries: review of concepts and sustainability issues. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering* 7(4), 468-475.
- Cobbinah, P., Black, R., Thwaites, R. (2015). Biodiversity conservation and livelihoods in rural Ghana: Impacts and coping strategies, *Environmental Development* 15, 79-93.
- Drygas, M., Nurzyńska, I. (2015). Zrównoważona intensyfikacja – mit czy realna szansa? W: Ł. Hardt, D. Milczarek-Andzejewska (red.) *Ekonomia jest piękna? Profesorowi Jerzemu Wilkinowi*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 336-350.
- Dziadek, M. (2012). Rolnictwo ekologiczne na Podkarpaciu, PODR Boguchwała, Pobrano 11 kwietnia 2016 z: <http://www.podrb.pl/rolnictwo-ekologiczne/1403-rolnictwo-ekologiczne-na-podkarpaciu.html>, pdf.
- Europa 2007 – Produkt Krajowy Brutto i ślad ekologiczny (2007). Raport WWF. Pobrane 10 kwietnia 2015 z: http://assets.panda.org/downloads/Europe_2007_gdp_and_ef.pdf
- Dz. U. z 2002 r. Nr 184, poz. 1532
- Fottorino, E. (1999). *Człowiek Ziemi*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 11.
- Giovannucci, D., Scherr, S., Nierebeng, N., Hebebrand, C., Shapiro, J., Milder, J., Wheeler, K. (2012). Sustainable Development in the 21st Century. Food and Agriculture: The future of sustainable, United Nations of Economics and Social Affairs Division for Sustainable Development, 1.

- Global Footprint Network, (2013). Dane dotyczące „ślądu ekologicznego”. Pobrane 10 kwietnia 2015 z: <http://storymaps.esri.com/globalfootprint/pdf>.
- Hilton-Taylor, C. (2000). 2000 ICUN Red List of Threatened Species. IUCN, Earthscan Survival Commission, Gland-Cambridge, Coastline Reports 6 (2005), 121-128.
- Jakubczyk, Z. (2002) Teoretyczne podstawy gospodarowania zasobami naturalnymi, W: Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych. B. Fiedor (red.), Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 121.
- Lewicki, I. (2005) Rola i znaczenie przyrody dla zrównoważonego rozwoju regionu: miejsca pracy a ekologia. Glaser, Sekścińska & Löser (eds.): Integrated Coastal Zone Management at the Szczecin Lagoon: Exchange of experiences in the region. Coastline Reports (6), 121-128.
- Majewski, E. (2008). Trwały rozwój i trwałe rolnictwo: teoria a praktyka gospodarstw rolniczych. Warszawa: Wydawnictwo SGGW, 10.
- Obszary interwencji na rzecz obszarów wiejskich w polityce spójności na lata 2014-2020 komplementarne do projektu PROW. (2013). Warszawa: Biuro Analiz Sejmowych, 1-27.
- Ochrona środowiska w Chinach. (2003). Pobrane 20 października 2016 z: <http://wiadomosci.onet.pl/prasa/ochrona-srodowiska-w-chinach/mhstm>
- Ochrona środowiska w gospodarstwie rolnym. Poznań: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Poznaniu, 19-22, 62.
- Ojciec Święty Franciszek, Encyklika Laudato Si'. W trosce o wspólny dom. (2015). Kraków: Wydawnictwo m, 6-8, 18, 32, 92.
- Poczta, W. (2015). Możliwość trwałego i zrównoważonego rozwoju rolnictwa – refleksje na tle deklaracji Warszawskiej. W: Ł. Hardt, D. Milczarek-Andzejewska (red.) *Ekonomia jest piękna? Księga dedykowana Profesorowi Jerzemu Wilkinowi*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar. 423-438.
- Rogała, D., Marcela, A. (red.). (2012). Obszary Natura 2000 na Podkarpaciu. Rzeszów: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Rzeszowie.
- Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce (2008). Warszawa: Ministerstwo Rolnictwa i Wsi, Wyd. Rytter, Warszawa, 29.
- Rosochowicz, P. (2009). Ochrona środowiska w Rumunii i Rosji. Pobrano 20 października 2016 z: http://www1.rfi.fr/actu/pl/articles/120/article_9449.asp
- Stan środowiska w Polsce. Raport 2014. (2014). Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa, 19-22, 37, 73.
- Stankiewicz, D. (2009). Rolnictwo ekologiczne. Indos. Biuro Analiz Sejmowych, Zagadnienia społeczno-gospodarcze, 2 kwietnia nr 7(54) 2009.
- Strategia Europa 2020. (2014). Komisja Europejska, Bruksela 3.03.2010, Pobrane 13 kwietnia 2016 z: <http://ec.europa.eu/eu2020/2014.pdf>.
- Szymona, J. (2013). Szanse i zagrożenia polskiego rolnictwa ekologicznego w perspektywie lat 2014-2020. Opinie i ekspertyzy. Kancelaria Senatu. Warszawa: Biuro Analiz i Dokumentacji, 3.
- Wilkin, J. (2011). Warsaw Declaration – ważna inicjatywa akademickich instytucji europejskich w sprawie udziału Unii Europejskiej w zaspokojeniu potrzeb żywnościowych świata. *Wież i Rolnictwo*, nr 4, 224-228.
- Willer, H. (2010). Organic Agriculture Worldwide: Current Statistics, BioFach Congres 2012, Nürnberg, Session “The World of Organic Agriculture”, 15 February 2010, Pobrano 15 kwietnia z: <http://www.fibl-ifoam-2012-statistic-2012-02-15.pdf>.
- Zmagania-rolnikow-ze-zmianami-klimatu-szansa-dla-obszarow-wiejskich. (2014). Pobrano 10 kwietnia 2015 z: <http://dlaklimatu.pl/zmagania-rolnikow-ze-zmianami-klimatu-szansa-dla-obszarow-wiejskich/pdf>.